

Abordare mistică a proceselor psihice

Înainte de a încerca să definim, în limbaj psihologic, modul în care misticul leapădă cătușele simțurilor și își începe călătoria spre casă, ar fi bine să examinăm mecanismul aflat la dispoziția sinelui normal, conștient; creatura sau partea creaturii pe care o recunoaștem ca „noi înșine”. Psihologii de odinioară obișnuiau să spună că mesajele din lumea exterioară trezesc în acest sine trei forme principale de activitate. (1) Ele stârnesc mișcări de atracție sau de repulsie, de dorință sau de aversiune, care variază în intensitate de la poftele semiconștiente ale copilului flămând până la pasiunile îndrăgostitului, ale artistului sau fanaticului. (2) Ele stimulează un tip de proces digestiv, prin care sinele îmbină și adastă asupra materialului cu care este confruntat, absorbind în final un anumit număr de concepte obținute și integrându-le lui sau lumii lui. (3) Mișcările dorinței, sau acțiunea rațiunii, sau ambele, în combinații variabile, trezesc în sine o hotărâre prin care obiectul percepției și conceptul au ca rezultat acțiunea —corporală, mentală sau spirituală. De aici, principalele aspecte ale sinelui au fost clasificate ca emoție, ‘intelect și voință; iar temperamentul individual a fost considerat emoțional, intelectual sau volițional, în funcție de acela dintre cele trei elemente - emoția, intelectul sau voința care și-a asumat rolul predominant.

Psihologii moderni au părăsit această concepție diagramatică și sunt tot mai mult înclinați să se ocupe de unitatea psihicului - acel sine ipotetic pe care nimeni nu l-a cunoscut vreodată - și de un aspect al dorinței sale energetice, libido-ul său sau „pulsivitatea vitală înspre un scop”, ca factor determinant al vieții sale. Aceste concepte îi sunt de folos studentului în mistică, deși nu pot fi acceptate într-un mod necritic și nici considerate complete.

Deci, psihicul nesatisfăcut din punct de vedere emoțional dorește, după cum spuneam, să iubească mai mult; iar intelectul său investigator dorește să cunoască mai mult. Creatura umană conștientă bănuiește că ambele dorințe sânt supuse la o ușoară dietă; că există cu adevărat mai multe lucruri de iubit și mai multe lucruri de cunoscut undeva în misterioasa

lume din afară, și că, în plus, puterile sale afective și capacitatea sa de înțelegere sunt demne de un obiectiv mai important și mai durabil decât cel furnizat de iluziile simțurilor. Prin urmare, impulsionată de aceste porniri ale sentimentului și ale gândirii, conștiința încearcă mereu să alerge în întâmpinarea absolutului și este mereu forțată să se întoarcă înapoi. Sistemul filosofic riguros, diagramele științei, „atingerea apusului de soare” — toate sunt încercate rând pe rând. Arta și viața, accidente ale umanității noastre, pot făuri o perspectivă emoțională; până în momentul în care intelectul neglijat se trezește și afirmă că o astfel de perspectivă nu are nici un fel de validitate. Metafizica și știința par să ofere intelectului o fereastră deschisă înspre adevăr; până când inima întrevede acest peisaj și declară că nu e decât un deșert rece în care ea nu-și poate găsi hrana. Aceste aspecte diverse ale lucrurilor trebuie fie fuzionate, fie depășite, pentru ca sinele în întregul său să fie satisfăcut; căci realitatea pe care acesta o caută trebuie să întrunească ambele cerințe și să se achite din plin.

Când Dionisie Pseudo-Areopagitul a împărțit acei îngerii din preajma lui Dumnezeu în serafimi, care sunt înflăcărați de iubirea perfectă, și heruvirni, care sânt plini de cunoașterea perfectă, el n-a tăcut decât să dea glas la două dintre cele mai intense aspirații ale sufletului uman, și a descris printr-o singură imagine dubla condiție a acelei viziuni beatifice. pe care sufletul și-o ia drept scop.

Într-un anume sens se poate spune că dorința de cunoaștere este o parte a dorinței de iubire perfectă; căci un aspect al acestei pasiuni atotcuprinzătoare este, în mod sigur, pornirea de a cunoaște, în cel mai profund. mai deplin și mai intim sens, lucrul adorat. Activitatea caracteristică iubirii - căci iubirea, cu totul înaripată, este activă în mod inerent și „nu poate fi leneșă”, cum spun misticii este o căutare, o cale de acces înspre un obiect dorit, care numai când e posedat va fi cunoscut întru totul și numai când e cunoscut întru totul poate fi adorat în mod desăvârșit. Comuniunea intimă, dar nu mai puțin idolatria fac parte din esența iubirii. Împlinirea fericită este scopul său propriu-zis. Acest lucru e adevărat pentru toți căutătorii iubirii, fie că cel iubit este de ordin uman sau divin – mireasa, Graal-ul' roza mistică, plenitudinea lui Dumnezeu. Dar nu se poate spune în nici un caz că dorința de iubire nu e decât o parte a dorinței de cunoaștere perfectă; fiindcă acea ambiție strict intelectuală nu include nici un fel de adorație, nici un sacrificiu de sine. nici o reciprocitate a sentimentelor dintre cel care cunoaște și obiectul cunoscut. Doar

cunoașterea, luată singură, e o chestiune de receptare, nu de acțiune; ține de ochi, nu de aripi; e o problemă moartă în viață, în cel mai bun caz. Trebuie astfel făcută o distincție categorică între aceste două mari expresii ale vieții: iubirea plină de energie și cunoașterea pasivă. Una este legată de activitatea pasionată, novatoare, de impulsul dinamic de *a face ceva*, în plan fizic, mental sau spiritual, impuls inerent tuturor lucrurilor vii și numit de psihologi *conacție* cealaltă este legată de conștiința lăuntrică, de cercetarea pasivă a ceva, numită *proces cognitiv*.

Acea „conacție” este aproape în întregime o chestiune de voință, dar o voință stimulată de emoție; căci orice tip de acțiune voită, oricât de intelectuală ar putea părea, este întotdeauna rezultatul interesului, iar interesul implică sentiment. Acționăm fiindcă simțim că voim astfel; simțim că trebuie. Fie că forța care ne inspiră e o simplă preferință sau un îndemn copleșitor, impulsul nostru de a acționa este o sinteză a hotărârii și a dorinței. Toate realizările omului sunt rezultatul acelei conacții, niciodată rezultatul exclusiv al gândirii. „Intelectul nu realizează nimic prin sine însuși”, spunea Aristotel, iar psihologia modernă n-a făcut decât să confirme această lege. De aceea, căutarea realității de către om nu este niciodată inițiată deși poate fi ajutată în mare măsură prin aspectul intelectual al conștiinței sale; căci puterile rațiunii ca atare au o inițiativă redusă. Competența lor nu e de a explora, ci este analitică. Ele rămân pe loc, disecând și ordonând problemele aflate la îndemână. Nu se aventurează dincolo de propriul lor domeniu în căutare de hrană. Gândirea nu pătrunde prea departe într-un obiect pentru care sinele nu simte nici un fel de interes - *ie.*, față de care nu are o mișcare „conativă” de atracție, de dorință -, căci interesul e singura metodă cunoscută nouă de a stârni voința și de a asigura fixarea atenției necesară oricărui proces intelectual. Nimeni nu meditează prea mult asupra unui lucru de care nu-i pasă; cu alte cuvinte, un lucru care nu-i marchează viața emoțională. Lumea trebuie să urască, să iubească, să se teamă sau să dorească un anumit lucru; dar trebuie să aibă față de el un sentiment oarecare. Sentimentul este acel tentacul pe care-l întindem înspre lumea lucrurilor.

În acest punct, lecția pe care ne-o oferă psihologia este aceeași cu cea pe care Dante a adus-o din pelerinajul său; e vorba de suprema importanță și de mișcarea armonioasă a lui *Il desiro* și *il velle*. *Si come rota ch' egualmente è mossa*, acestea se mișcă laolaltă pentru a împlini planul cosmic. În întreaga viață umană, în măsura în care aceasta nu este doar o

condiție a stării pasive de „a fi conștienți”, legea pe care Dante o consideră implicită în univers este legea minții individuale. Nu logica, nu „bunul-simț”, ci *l' amor che move il sole e le altre stelle* este forța motrice a spiritului omului, atât pentru inventatori, filosofi și artiști, cât și pentru eroi și sfinți.

Bibliografie:

1. **Ancelet-Hustache J.** - *Meister Echarth și Mistica Renană*, Ed. Univers enciclopedic, București, 1997.
2. **Sfântul Augustin** – *Confesiuni*, Ed. Humanitas, București, 1998.
3. **Underhill E.** – *Mistica*, Ed. Biblioteca Apostrof, Cluj, 1995.